

67-72-42/2
13.04.17р.

До спеціалізованої вченої ради Д 35.052.19
у Національному університеті
«Львівська політехніка»
79008, м. Львів, вул. Князя Романа, 1-3

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
кандидата юридичних наук, доцента Боднара Сергія Богдановича
на дисертацію
Фонарюк Олени Юріївни
«Протиправна поведінка людини: філософсько-правовий вимір»,
подану до захисту у спеціалізованій вченій раді Д 35.052.19 Національного
університету «Львівська політехніка» на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук
за спеціальністю 12.00.12 – філософія права

Актуальність і значущість теми дослідження. Різноманітні аспекти протиправної поведінки розглядаються у більшості суспільних наук, адже правопорядок відіграє надзвичайно важливу роль у розвитку держави в цілому і кожного громадянина, зокрема. Проблема протиправної поведінки є предметом вивчення багатьох спеціальних дисциплін, серед яких: юриспруденція, філософія, кримінологія, загальна та соціальна психологія, соціологія, педагогіка. Філософсько-правове дослідження зазначеної проблеми у нинішній складній кризовій ситуації дасть можливість поєднати здобутки зазначених наук для розв'язання ключових питань протиправної поведінки особистості в сучасних умовах ведення війни і поглиблення кризи.

Цілісний і ґрунтовний аналіз особистості як суб'єкта протиправної поведінки та основних причин такої поведінки потребує розгляду з позицій сучасної філософсько-правової науки. Необхідним є осмислення наукових поглядів на феномен людини та особистості з позиції проявів злочинної, зокрема, протиправної поведінки в змінених особливих умовах функціонування держави.

У процесі побудови правової держави питання реалізації прав і свобод людини та громадянина, законності та правопорядку, національної та соціальної безпеки завжди знаходяться у центрі наукових дискусій.

Проблеми протиправної поведінки людини не отримали поглибленого філософсько-правового осмислення. У зв'язку з цим необхідно зосередити увагу на вимогах сучасності, пов'язаних зі зростанням злочинності, правопорушень, проявів протиправної поведінки та іншими трансформаціями, що мають безпосередній чи опосередкований вплив на злочинність і суспільний розвиток у цілому. Особливої актуальності дослідження протиправної поведінки набуває у зв'язку зі зростанням інтересу до вивчення механізмів юридичного захисту прав і законних інтересів особистості у складних соціально-економічних та політичних євроінтеграційних умовах сучасного українського суспільства.

Отже, можна стверджувати, що дисертаційне дослідження Фонарюк О.Ю. «Протиправна поведінка людини: філософсько-правовий вимір» є актуальним.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації визначається в цілому достатньо органічним поєднанням її структури і змісту.

Мету дослідження визначено коректно, науково точно, а завдання дослідження корелюють з метою дослідження, а саме: розглянути витoki та еволюцію змісту поняття протиправної поведінки людини; узагальнити світоглядно-історичне розуміння протиправної поведінки людини та основні підходи щодо її вивчення в європейській науковій думці; дослідити методологічні принципи аналізу протиправної поведінки людини у правових системах розвинутих країн; встановити загальні філософсько-правові засади правового пізнання протиправної поведінки; охарактеризувати протиправну поведінку людини на теоретичному рівні; встановити природу агресивної поведінки у екзистенційному контексті; охарактеризувати основні чинники становлення протиправної поведінки людини як форми соціального відхилення; виявити психолого-правові особливості протиправної поведінки як фундаментальної проблеми буття; дослідити макросередовищні та мікросередовищні детермінанти виникнення протиправної поведінки людини та способи запобігання їй.

Об'єкт та предмет відповідають темі дослідження і охоплюються науковою спеціальністю 12.00.12 – філософія права.

Зміст дисертації характеризує теоретико-методологічне обґрунтування протиправної поведінки людини.

Варто зазначити вдале використання автором дослідження методологічної основи. Основними методами, які дозволили зреалізувати сформульовану в дисертації мету, є такі: метод системного аналізу, який використано для характеристики елементів і ознак протиправної поведінки; діалектичний та формально-логічний методи дали змогу дослідити концептуальні підходи до процесу формування протиправної поведінки та вивчення її природи; історико-правовий та логічний методи було застосовано при розгляді світоглядних уявлень про протиправну поведінку людини в історичній ретроспективі, аналізі та узагальненні досліджень, проведених вітчизняними та зарубіжними науковцями у контексті проблем природи та основних чинників становлення протиправної поведінки, основних підходів щодо її вивчення та наукового осмислення; системно-структурний та порівняльно-правовий методи використано при аналізі причин формування протиправної поведінки особистості; за допомогою логіко-семантичного методу поглиблено термінологічний апарат, визначено сутність та особливості протиправної поведінки людини; метод узагальнення застосовано для формулювання висновків проведеного дослідження.

Текст дисертації, що складається зі вступу, трьох розділів, які містять у собі дев'ять підрозділів, висновків та списку використаних джерел, характеризується цілісністю та завершеністю.

Перший розділ роботи присвячено теоретико-методологічним засадам дослідження філософсько-правових проблем протиправної поведінки. Розглянуто витoki та еволюцію змісту поняття протиправної поведінки. Стверджується, що у період глобалізаційних перетворень видозмінюється розуміння феномена поведінки особистості. На поведінку сучасної людини, зокрема, протиправну, мають значний вплив інформаційні чинники, адже порушення правових норм перебуває у безпосередньому зв'язку з динамічним

розвитком суспільства. Таким чином, у сучасних підходах до розуміння цього явища запропоновано зосередити увагу не лише на традиційних уявленнях, але й враховувати актуальні проблеми, тенденції та перспективи. Такий комплексний підхід дасть можливість створення ефективних механізмів запобігання проявам протиправної поведінки.

У другому розділі дисертантом досліджено встановлено загальні філософсько-правові засади правового пізнання протиправної поведінки. Охарактеризовано протиправну поведінку людини на теоретичному рівні. Розкрито зміст ознак протиправної поведінки людини, запропоновано авторський підхід до її класифікації, обґрунтовано місце даного варіанту правової поведінки в механізмі правового регулювання суспільних відносин.

Протиправну поведінку запропоновано розглядати не лише з позицій правомірності, неправомірності чи протиправності, але й з точки зору герменевтичного підходу із застосуванням таких філософських понять, як «поведінка», «право», «міра», «страх» тощо.

У третьому розділі дисертації охарактеризовано основні чинники становлення протиправної поведінки, серед яких виділено: соціальну спрямованість особистості, її ставлення до прийнятих в конкретному суспільстві норм, правил поведінки, моральних цінностей, способів розв'язання суперечностей, особливі якості, що виступають чинником формування механізмів самоконтролю та стримування; здатність суб'єкта до саморегуляції, а також наявність чи відсутність намірів контролювати свою поведінку.

Завершується робота розгорнутими висновками, які впливають зі змісту роботи, є логічними, слугують віддзеркаленням основних результатів дисертаційної роботи.

Обрана дисертантом структура дозволила всесторонньо дослідити предмет дисертаційної роботи.

Джерельна база роботи є досить вагомою та складає понад двісті праць вітчизняних та зарубіжних дослідників.

Винесені на захист положення характеризують роботу як комплексне дисертаційне дослідження, присвячене з'ясуванню й узагальненню

протиправної поведінки людини.

Найбільш значущі наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані у дисертаційному дослідженні Фонарюк О.Ю., отримали в цілому достатнє обґрунтування у тексті роботи та відображення в авторефераті дисертації.

Виходячи з аналізу основної частини дисертації, можемо дійти висновку, що мета дисертаційної роботи була досягнута, а дисертація є завершеним науковим дослідженням.

Достовірність та новизна висновків і рекомендацій. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку концептуальних положень, що вирізняються науковою новизною та мають важливе теоретичне й практичне значення уперше розроблено філософсько-правову методологічну основу аналізу феномена протиправної поведінки людини в умовах сучасних кризових соціально-політичних трансформацій, що полягає в переосмисленні наявних методологічних підходів, сформованих правовою практикою і доцільністю; здійснено експлікацію поняття «протиправна поведінка» з позицій філософії права з використанням новітніх наукових надбань соціології, кримінології, психології, інтегроване застосування наукових засобів і методів яких сприяло всебічному розкриттю сутності зазначеного соціального, часто непередбачуваного феномена, якому властиве відхилення поведінки від загальноновизнаних ціннісних правових норм та встановлених морально-правових стандартів; запропоновано шляхи подолання каузальних проявів протиправної поведінки, що полягають у запобіганні владою появі кризових явищ, які стають руйнівними для особи і держави; встановленні системного і систематичного зв'язку між владою і суспільством; подоланні корупційних явищ.

Вважаємо достатньо ґрунтовно дослідженим аспектом дисертації поведінковий та екзистенційний контекст вчення про онтологічну природу людської агресивності.

Абсолютно підтримуємо аргументовано доведену позицію щодо макросередовищних та мікросередовищних детермінант формування протиправної поведінки людини.

Практичне значення одержаних результатів. Основні теоретичні положення дисертації є внеском автора у процес подальшого вдосконалення вітчизняної системи права. Основні положення, висновки і рекомендації дослідження можуть бути застосовані у науково-дослідній роботі, правотворчій діяльності, юридичній практиці, освітній діяльності.

Основні положення і висновки, сформульовані в дисертації, викладено у п'яти наукових статтях, чотири з яких опубліковано у фахових виданнях України з юридичних наук, одна – в іноземному виданні (Республіка Молдова), а також у восьми тезах доповідей на науково-практичних заходах.

Разом з тим, дослідження, як і будь-яка наукова праця, містить певні дискусійні суперечливі моменти, висвітлення яких і додаткове обґрунтування чи спростування на прилюдному захисті дисертації, сприятиме більш повній та об'єктивній характеристиці результатів дисертаційного дослідження. Тому є потреба висловити низку **зауважень і окреслити дискусійні положення дисертації.**

1. Враховуючи сучасний стан і перспективи євроінтеграції нашої держави, Україна перебуває на стадії активної адаптації вітчизняного законодавства до законодавства ЄС. В роботі варто було б дослідити, в межах тематики, перспективні напрямки аналізу даного питання.

2. У дисертаційному дослідженні обґрунтовано, що протиправна поведінка є складовою неправомірної поведінки, виступає її елементом, проте, на думку дисертанта, її необхідно розглядати в якості самостійного явища з власною функціонально-компонентною структурою. З огляду на це, під час публічного захисту, потребує посилення авторське обґрунтування власної позицію з даного питання.

3. Для дисертаційного дослідження принципово важливим є відмінність між протиправною поведінкою та правопорушенням, проте в роботі відсутній окремий підрозділ, в якому це питання було б детально розглянуто.

4. При виконанні роботи хоча і використаний достатній для досягнення мети дослідження обсяг джерел, проте у ньому, окрім Конституції України, фактично відсутні нормативні акти, на які автор міг би опиратися при написанні

дисертації.

5. Погоджуючись у загальному із необхідністю впровадження в життя Концепції розвитку правосвідомості та правової освіти громадян, варто вказати на доцільність детальнішого авторського роз'яснення позиції щодо конкретних змін і доповнень до чинного законодавства в окресленій сфері.

Втім зазначені пропозиції і зауваження у своїй більшості носять дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку роботи, не знижують схвалення її наукових якостей, що відповідають критеріям і вимогам, які встановлені до праць такого рівня.

Зазначене дає підстави дійти висновку про те, що дисертація Фонарюк О.Ю. «Протиправна поведінка людини: філософсько-правовий вимір», подана на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.12 – філософія права, є завершеною науковою працею, яка за важливістю та обсягом змісту дослідження має значення для правової науки.

Вказана робота відповідає вимогам, що висуваються до такого виду наукових робіт, відповідно до «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.0012 – філософія права.

Офіційний опонент:

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри публічного права
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

С.Б. Боднар

Підпис засвідчую:

